

Többé már nem találkozhatunk. Csak egy nekem ajándékozott kis fekvő nő szobrában, a dolgozószobámban levő két festményén ismerhetem fel Lajos testben és szellemben is robusztus alakját. Nagy hatással volt rám, és egyre inkább hiszek annak a svájci műtételnek, miszerint Rodin és Meštrović méltó utóda ő, Bezerédi Lajos-Lujo Bezeredi.

LŐRINC Péter

GYELMIS LUKÁCS

(1899—1979)

Életének nyolcvanadik évében, Budapesten elhunyt a Szabadkán született és művészetével is részben hozzánk tartozó Gyelmis Lukács festőművész. Gyermekkorát Szabadkán élte, majd Pesten Rudnay Gyula tanítványaként tanulta a festészetet, hogy aztán Olaszországban tökéletesítse magát. Előbb Firenzében az Accademia di Belle Arti tanult, aztán Milánóban telepedett le, ahol 1932-ben önálló tárlatot rendez. Ugyan ebben az évben szerepel a vajdasági képzőművészek szabadkai tárlatán is, amelyet dr. Jovan Mikelić műgyűjtő szervezett. Ezen a tárlaton figyel fel rá a kritikusként is meg-megszólaló, egyébként már befutott festő, Oláh Sándor, aki az újvidéki *Reggeli Újság* október 11-i számában ezt írja róla: „Eddig ismeretlen szubotikai művész mutatkozott be műveivel, amelyek oly kvalitásokat mutatnak, hogy Európa más nagyobb városai-ban is méltó feltűnést keltenének...” Hasonlóan vélekedett a szabadkai *Napló* hasábjain Geréb Klára (1887—1944) is, ez az ugyancsak szabadkai születésű s a grafikát a legismertebb európai központokban, Münchenben, Párizsban, Velencében és Rómában tanuló festőnő, megállapítva, hogy a kiállítás legszebb műveit éppen Gyelmis Lukács alkotta.

E kiállítás után az addig ismeretlen festő feledésbe merül, újabb hír csak két évvel később érkezik felőle. Jovan Mikelić szintén a *Napló*-ban számol be róla Egy szubotikai festőművész olaszországi sikereiről címmel. A cikk többek között arról tudósít, hogy Gyelmis Lukács alkotásait rendre bemutatták a legismertebb olasz kiállítási csarnokban, s hogy ismert olasz kritikusok részesítették elismerésben munkáit. Ugyanabban a tudósításban jelenti be a szerző Gyelmis Lukács első szabadkai önálló tárlatát. Erre azonban nem került sor, de még ugyanebben az évben Gyelmis kiállít Veronában, Rómában, Torinóban és Velencében, majd pedig Párizsban is.

1936-ban négy festménye bekerül a XX. Velencei Biennále anyagába, de erre a kétségkívüli sikerre, művészi pályafutásának nyilván egyik legnagyobb elismerésére a mi itteni sajtónk nem reagált. Az olasz sikereken felbuzdulva pályázott az 1938-as belgrádi tavaszi kiállításra is, de —

mint a szabadkai festők közül nem egynek — neki sem sikerült a kiállítók közé kerülnie.

1940-ben Budapesten telepszik le, s azután a magyarországi kiállításokon is rendszeresen jelentkezik. Hű marad azonban olasz közönségéhez is. Olaszországban nem egy díjat nyer, melyek közül a legjelentősebb a palestrinai Bianco e nero 1962-ben megrendezett kiállítás díja.

Szülőföldjével a háború után sem veszítette el a kapcsolatot, sőt az, ami nem valósult meg harmincnyolcban, megvalósult tíz évvel ezelőtt. A Szabadkai Városi Múzeum, amely egyébként több munkáját őrzi, 1969 decemberében megrendezte első itthoni önálló tárlatát. Nemcsak szülővárosában fordult meg szívesen, hanem a Boka Kotorska-i öbölben is. Számos tájképet készített itt.

Az említett szabadkai kiállítás tette lehetővé, hogy felmérjük 1932 és 1968 közötti festői korszakait. Mint Ács József írja róla: „Gyelmis művészetében Segantini tiszta levegőjű alpesi tájait, pásztorait, patetikus és szimbolikus festészetét követte... Bizonyos módosításokkal átvette a francia neoimpresszionizmust követő Segantini technikáját. A tiszta színeket vonalkákkal, vastag pasztákban rakta fel a vászonra, a színek bizonyos távolságból egységbe olvadtak, s az alpesi levegő kemény fénytöréseit idézte föl.”

Tegyük mindehhez hozzá: Gyelmis valóban elsősorban az olasz impresszionisták hatása alatt nevelkedett, de például az erős akcentusokkal jelzett fény—árnyak kontrasztokat még első tanítójától, Rudnay Gyulától örökölte. Olaszországban idővel megnyugodott ez a háborgást tükröző paletta, s e megnyugvás-letisztulás eredménye a melegebb színek, a leginkább barnás tónusok, a kép szerkesztésének harmóniája. Tájakat, csendéleteket festett elsősorban, melyek nagy részén ott a szülőföld egy-egy szimbóluma is, az aranysárgává ért birsalma, mezei virágaink vagy a polgári lakónházak nehéz asztalterítői és függönyei. Tájképei idővel ki is szorították a portrékat és a mesterien festett csendéleteket. Háború utáni munkáinak jelentős része, mint már utaltunk is rá, az adriai tájak és utcák, valamint Budapest egy sajátos festői meglátása.

Bennünket legfőképpen 1934 és 1940 közötti időszaka érdekel, az az időszak, amikor tulajdonképpen a mi festőnk is volt. Ennek az időszaknak az alkotásaiból a kisváros légköre áramlik, s munkái mintegy szervezen beletartoznak mindabba, amit a szabadkai festők alkottak.

Festészetének értékelésével még adósak vagyunk.

B. Gy. fordítása

Bela DURANCI